

Elektronické informační zdroje (VIKBA25)

1. úvod do problematiky

Martin Krčál

Harmonogram kurzu

- přednášky pro kombinované:
  - ❖ 23.9., 21.10., 11.11. a 2.12.
- přednášky pro denní studenty:
  - ❖ **23.9.**, 7.10., 14.10., **21.10.**, 4.11., **11.11.**, 18.11., 25.11., **2.12.** a 9.12.
- 14.10. - praktická hodina u PC
- písemný test - řádný termín:
  - ❖ 16.12.2011 (pro obě formy studia)
  - ❖ další termíny budou vyhlášeny v ISu

Předpoklady pro ukončení kurzu

■ wiki (<http://kisk.phil.muni.cz/wiki>)

- ❖ zpracovat heslo z oblasti EIZ
- ❖ odčitovat zdroje
- ❖ dodržovat pravidla KISK wiki
- ❖ výsledkem encyklopedie EIZ
- ❖ do 2.12.2011

■ test

- ❖ termíny budou vyhlášeny v ISu
- ❖ znalosti z kurzu, fakta a praxe

Obsah kurzu

■ Úvod do EIZ

- ❖ terminologie, druhy a dělení EIZ, financování EIZ, aktuální stav EIZ v ČR, význam EIZ

■ Profesionální zdroje informací

- ❖ databáze, databázová centra

■ E-knihy

- ❖ technologie, legislativa, aktuální stav

■ Katalogy

- ❖ online katalogy, souborné katalogy, informační brány, aktuální trendy

Obsah kurzu

- Nadstavbové nástroje a služby k EIZ
  - ❖ metavyhledávače, linkovací nástroje, velké indexy, základní terminologie DK, možnosti přebírání záznamů, internetové projekty (např. Thesis.cz, Google Scholar, Google Books, Guttenberg,...)
- Hodnocení vědy a výzkumu
  - ❖ citační indexy, impact factor, scientometrie, software
- Rešerše
  - ❖ vyhledávání informací (zásady), rešeršní strategie, tvorba rešerší

Obsah kurzu

■ Web 2.0 a EIZ

- ❖ aktuální trendy (RSS, wiki, mashups,...)

■ Citace

- ❖ citování, citační normy a styly, citační software, webové bookmarky

Co jsou EIZ?

Charakteristika EIZ

- EIZ = elektronické informační zdroje, e-zdroje, databáze (???)
- EIZ = informační zdroje v digitální podobě dostupné pomocí strojově čitelných nosičů nebo sítí
  - ❖ nosiče - CD, DVD, paměťové karty,...
  - ❖ sítě - intranet, internet
- EIZ z pohledu knihovníka = označení druhu dokumentu při katalogizaci

Druhy EIZ

- volně dostupné x profesionální
- **volně dostupné** (open access)
  - ❖ volně na internetu, volně dostupné DB
  - ❖ vytvářeny profesionály, ale také laiky
  - ❖ kvalitní x nekvalitní (???)
  - ❖ nutno ověřovat ve více zdrojích, prověřit také zdroj
  - ❖ plné texty, sekundární informace
  - ❖ příklady???

Příklady

- Thesis.cz
- Wikipedia
- katalogy knihoven

WIKIPEDIA
The Free Encyclopedia

Druhy EIZ

■ profesionální (komerční)

- ❖ databáze, digitální knihovny
- ❖ vytvářené profesionály
- ❖ kvalitní, ověřené a aktuální informace!!!
- ❖ e-journals (zejména FT článků), e-books
- ❖ z velké části nabízí plné texty, ale také pouze anotace (nebo kombinace) a bibliografické údaje (Ulrich's PCI)
- ❖ přístup přes klientská rozhraní, databázová centra, intranet nebo strojově čitelné nosiče
- ❖ placené, velmi drahé

Financování

- kvalitní informace = zboží
- tvorba informací něco stojí
- komerční zájmy vydavatelů
- dříve financování jednodušší,
komplikace s rozvojem internetu
- snadná replikace dat
- nové cesty, jak zpoplatnit informace

Druhy přístupů

- data na nosiči = platba za ks
- zpřístupnění v síti
  - ❖ databázová centra
  - ❖ klientská rozhraní
  - ❖ intranet instituce

Základní modely platby za EIZ

- jednorázový nákup (např. CD, DVD)
- časově omezený přístup
  - ❖ na určitou dobu (měsíc, rok,...)
  - ❖ cena dle velikosti instituce a počtu potenciálních uživatelů nebo přístupů
  - ❖ počet souběžných přístupů
  - ❖ platba za archiv, platba jen za omezený přístup (např. kolekce) apod.

Základní modely platby za EIZ

- platba za využití
  - ❖ pay-per-click, pay-as-you-go, pay-by-use
  - ❖ platí se za stažení dokumentu nebo využití zdroje
  - ❖ mikroplatby
  - ❖ pro velké instituce nevýhodný
- nákup tištěné verze časopisu
  - ❖ on-line verze zdarma nebo se slevou
- nové modely platby za e-knihy

Financování EIZ

- z vlastních zdrojů instituce
- grant + spoluúčast instituce
- plně hrazeno z grantu

Typy licencí EIZ

■ institucionální licence

- ❖ platná pro jednu instituci

■ konzorcionální licence

- ❖ konzorcia více institucí
- ❖ rozdělení nákladů na pořízení e-zdroje
- ❖ v současnosti hojně využíváno

■ národní licence

- ❖ celostátní, pro vybrané typy institucí
- ❖ LI (2000-2004), 1N (2005-2008), INFOZ (2009-2011), 2012???

Ceny za EIZ

- stovky tisíc až miliony za rok (dle kvality a cenové politiky producenta)
- meziroční nárůst 5-7%
- realizace nákupu
  - ❖ zprostředkovatelé – cena se navýší o provizi, kompletní servis a jednání s producentem na straně prostředníka (např. AiP)
  - ❖ knihovna - odpadá provize, nutná znalost angličtiny, dovednost vyjednávat, umět hledat, časově náročné

Řízení přístupu k placeným EIZ

■ heslo

- ❖ příliš se nepoužívá, možné zneužití
- ❖ nutno generovat heslo pro každého uživatele
- ❖ zkušební přístupy (dočasné univerzální heslo)

■ rozsah IP

- ❖ přístup pro celou univerzitu, fakultu, pracoviště, konkrétní PC
- ❖ nutno nahlásit producentovi
- ❖ nejčastěji používané
- ❖ rozsah MU 147.251.*.*

Vzdálený přístup

- přístup z domova
- přidělení práv na určitou dobu (24h)
- více info o VP na [e-zdroje MU](#)

Druhy vzdáleného přístupu na MU

■ proxy

- ❖ nutno nastavit prohlížeč, vždy nutná autentizace, složitější způsob, na úroveň fakult

■ EZ-proxy

- ❖ jemnější nastavení práv

■ VPN (virtuální privátní síť)

- ❖ vytvoření šifrovaného „tunelu“ mezi uživatelem a serverem, PC klienta se tváří jako součást sítě instituce, jednoduchá instalace a zprovoznění (instalační soubor)

Druhy vzdáleného přístupu na MU

■ Shibboleth

- ❖ pouze k vybraným zdrojům
- ❖ získává velkou podporu u producentů EIZ

■ Eduroam

- ❖ podpora všech významných univerzit
- ❖ možnost připojit se k domovské síti z jiné univerzity
- ❖ práva přístupu ke zdrojům

Licenční podmínky

- specifické pro každý zdroj
- pouze pro studenty a zaměstnance instituce
- využívání jen pro osobní potřebu (pro studium nebo výzkum)
- **nelze:**
  - ❖ hromadně stahovat!!!
  - ❖ budovat lokální archivy!!!
  - ❖ poskytovat data třetím stranám!!!

Licenční podmínky - sankce

- zamezení přístupu

- vysoká pokuta

Kontrola vydavatelů

- monitoring přístupů
- monitoring stažených dat

Druhy databází dle obsahu

- bibliografické
- abstraktové
- fulltextové
- faktografické
  - ❖ numerické
např. statistická a matematická data
  - ❖ fakta
  - ❖ adresáře, katalogy a rejstříky
např. katalogy producentů, adresáře firem,...)

Druhy EIZ dle oborů

- univerzální – všeobecné
  - ❖ Proquest, EBSCO
- multioborové - více oborů
  - ❖ OJO, CJO, Sage
- oborové – 1 obor
  - ❖ LISA (knihovnictví a infověda)

Typy EIZ

■ e-journals

- ❖ databáze článků (OJO, CJO, Proquest,...)
- ❖ předplatné
- ❖ (ne)zachován archiv (trvalý nákup)

■ e-books

- ❖ databáze knih (Gale, Ebrary, Safari,...)
- ❖ předplatné **x** trvalý nákup

■ fakta

- ❖ encyklopedie, slovníky, rejstříky, adresáře,...
- ❖ konkrétní informace

Jak pořizovat databáze

- kontrola, duplicit v různých DB
  - ❖ EZB, JaMM Journals,...
  - ❖ důraz na kvalitu ne na kvantitu
- požadovat zkušební přístup
- preferovat trvalý archiv/nákup
- racionálně zhodnotit naše možnosti
  - ❖ počty přístupů, IP adres,...
- musí být poptávka
- dostatečná propagace
  - ❖ jak lze propagovat EIZ?

Příště

- významné EIZ na MU
- další významné databáze

Závěr

Děkuji Vám za pozornost

Martin Krčál
krcal@fss.muni.cz